

İMAN-AMEL-AHLAK MÜNASEBETİ

Ömer ÖNEN

I- Konunun Planı

- A- Ana hatları ile iman kavramı
- B- Amel ile ilgili durumlar
- C- Ahlak ile ilgili durumlar
- D- Kur'an da iman-amel ve ahlak ilişkisi
- E- Hadisi şeriflerde iman- amel ve ahlak ilişkisi
 1. İman- amel ve ahlak ilişkilerinin psikolojik yönden insan hayatına yaptığı etkiler
 2. İman- amel ve güzel ahlakın sosyal yönden toplumda ne gibi etkiler yapmaktadır?
 3. İman- Salih Amel ve Güzel Ahlakın insan hayatına tesiri için:
 - a. insanın kuvvetli bir imana sahip olması ve onu hayatının sonuna kadar devam ettirmesini sağlaması,
 - b. İnsanın sahip olduğu imanını salih amelle besleyip güzel ahlaka ulaştırmasını sağlaması
- F- Konu işlenirken başlıca dikkat edilecek hususlar
 - 1-İman-amel ve ahlakın lügat ve ıstılah anlamları verilmeli
 - 2-İtikadi açıdan iman ve amel-i salih ilişkisinin iyi yapılması
 - 3-İmanın rükünleri, imanın amel ve ahlaka etkileri
 - 4-İmanın artılıp eksilmesi, amelden bir cüz olup olmaması
 - 5-İnançsız bir amelin ve ahlaki bir değer insan ve topluma verdiği zararlar
 - 6-İman-amel ve güzel ahlakın nefse,kalbe ve uzuvlara etkisi
 - 7-İman-amel ve ahlakın birbirleri ile münasebeti
 - 8-Salih bir amel ve ahlakın iman gereği olarak yapılması
 - 9-Amel ve ahlakın kuran ve sünnete uygun olması
 - 10-Ahlakın kısımları, iyi ahlak ve kötü ahlak
 - 11-İman- ahlak ilişkisi ile kuran Ahlakının insan hayatına etkisi

II.Konunun Açılımı ve İşlenişi

Konuşmaya iman-amel ve ahlak kavramları açıklanarak başlanmalı. Sonra ilgili ayet ve hadislerle iman, salih amel ve güzel ahlakın birbirleri

ile ilişkileri izah edilmelidir. Evvela İnsanın kuvvetli bir imana sahip olması, bunun salih amellerle kuvvetlendirilmesi detaylı bir şekilde anlatılmalıdır. Vaaz akışı içerisinde ilgili ayet ve hadislerle derinlemesine konu izah edilmelidir. İmanın gereği olarak yapılan amellerin boşa gitmemesi ve insanda güzel ahlak olarak ortaya çıkması için gereken tüm çabaların sarf edilmesinin gereği üzerinde durulmalıdır. Sevgili Peygamberimiz salih amellerin bizimle birlikte gideceğini ve kabirden içeri yalnız iman ile birlikte gireceğini belirtmiştir. Bir amelin salih olması şirk ve riyadan uzak; iyi bir niyet ve ihlasla yapılmasına ve Allah rızasının gözetmesine bağlıdır. Salih ameller yapılırken niyetlerin de düzgün olması üzerinde durulmalıdır.

III.-Konunun Özet Sunumu

İman-amel ve ahlak münasebetlerinde imanın esas olduğu, onun korunması ve kalpte kökleşmesi için de amelin gerekli olduğu çok iyi vurgulanmalıdır. Düşünce alanından eylem ve hareket alanına çıkamamış olan iman, meyvesiz bir ağaca benzer. Kalpte mevcut olan iman ışığının hiç sönmeden parlaması, giderek gücünü artırması için de salih amel ve güzel ahlakla beslenmesi gerekir. Çünkü salih amel, samimi imanın bir göstergesidir. Salih amel, imanımızın güçlenmesini ve ahlâken olgunlaşmamızı sağlar. İman; kökü kalpte, dalları ise, insan davranışları olarak dışarıda yani hayatta olan bir ağaç gibidir. Peygamberimiz kalpteki inancının sözlü ifadesi demek olan "Allah'tan başka ilah yoktur" ikrarının, iman tezahürünün en yükseği ve en üstünü olduğunu belirtmiştir. Salih amellere devam eden kimselerin kalbinde iman nuru devamlı parlar, bu nur insanı mükemmel bir ahlaka ulaştırır. İmanın gereği olarak Kur'ân ve Sünnete, Allah ve Peygamberin rızasına uygun olan ve bilinçli olarak yapılan her amel salih ameldir. Allah'ın rızasına uygun olmayan her türlü inanç, söz, fiil ve davranışlar da amel-i gayri salihdir.

Salih ameller; iman ve iyi niyetle yapılırsa Rabbimizin katına ulaşır. İnsanın dünyada hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği, akla hayale gelmeyecek güzellikteki cennete girmemize ve oradaki derecelerimizin yükselmesine vesile olacağı unutulmamalıdır. İman edip sâlih ameller işleyen, İslam'ın emir ve yasaklarına, helal ve haramlarına, öğüt ve tavsiyelerine uyan; insanlarla iyi ilişkiler içerisinde bulunan, onlara kötülük etmekten sakınan kimseler "güzel ahlak" sahibi, aksi davranışta olan kimseler ise "kötü ahlak" sahibi demektir.

Aşağıdaki ayetler de ise, iman- ibadet ve ahlâkî görevler iç içe sıralanmaktadır. İman ibadeti, ibadetler de ahlâkî davranışları

gerektirmektedir. Kur'ân' tümü tarandığı zaman görülecektir ki onlarca âyette ahlâki ilkeler değişik bağlamlarda anlatılmaktadır. Bunları vaaz akışı içinde iyi değerlendirilmesi gerekir.

Mesela:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

“(İnsanların kusurlarını) bağışla, ma'rufu (iyi ve güzel olan Söz, fiil ve davranışları) emret ve câhillerden yüz çevir.” (Araf,199)

وَ لَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَ لَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ
وَلِيٌّ حَمِيمٌ

“İyilik ile kötülük bir değildir. Kötülüğü en güzel biçimde sav, bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak ve samimi bir dost oluvermiştir.” (Fussilet,34).

İbadetlerin temel amacı kişinin imanını koruması, Allah rızasını ve sevgisini kazanmasıdır. En güzel ahlak Kur'ân ahlakıdır. Kur'ân ahlakına sahip olan insan, kendisine, yaratana ve bütün insanlara saygılıdır. Söz, fiil ve davranışlarında dürüst olur, edepli ve terbiyeli olur. İman-amel ilişkisi konusunda itikadî mezhepler farklı düşüncelere sahip olmuşlardır. Ehl-i sünnet bilginlerine göre amel, imandan bir cüz sayılmamıştır. Ancak soyut bir inançtan ibaret de kabul edilmemiştir.

Ehl-i sünnet bilgilerine göre amel, imanın aslı için şart değilse de kemali için gereklidir. Amelsiz imanın zayıflayacağı belki de yok olabileceği ifade edilmiştir. İman esaslarını kalpten benimsemiş fakat tembellik, gaflet gibi çeşitli sebeplerle Allah'ın buyruklarını yerine getirmeyen veya yasaklarını istemeyerek çiğneyen kimse, işlediği günahı helal saymadığı müddetçe mümin sayıldığı ve İslam dairesinin dışına çıkmadığı iyi izah edilmelidir.

IV-.Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı ayetler

وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا
بِالصَّبْرِ

«Andolsun zamana ki, insan gerçekten zıyan içindedir.

Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka. (Onlar ziyanda

değillerdir)”¹ anlamındaki bu ayet, amel-iman ve ahlak ilişkisini açıklamak bakımından en güzel bir örnektir.

Yüce Allah'ın cennette yüksek derecelere nail olmayı imanla beraber salih amele bağlamış ve bu konuda şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ.

“Kim de O’na salih ameller işlemiş bir mümin olarak gelirse, işte onlar için yüksek dereceler vardır.”² Yine aynı şekilde;

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ.

İnanan ve salih amelleri işleyenleri, altlarından nehirler akan cennetlerle müjdele.”³ buyurarak bu müjde yalnızca imana değil, salih amele de bağlanmıştır.

Bir başka ayette Yüce Allah, dünya nimetleri içerisinde insanın en çok değer verdiği iki nimete dikkat çekmekte ve bu nimetlerin hayatın süsü, zineti olduğunu, bu iki nimetin de dünya ile birlikte sonuçta yok olacağını ve ahirete gidecek olanın yalnızca imanla birlikte salih amel olacağını belirtmiştir.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

Peygamberimiz en yüksek bir imana sahip olduğu gibi, bu iman gereği olarak ta ahlakan en yüksek bir derecede olduğu vurgulanarak: “(Ey Peygamberim!) Sen büyük bir ahlak üzeresin”⁴ diye belirtilmektedir. Konu ile ilgili faydalanılacak diğer ayetler ise: (Kehf, 18/46, Sebe,34/11, Rum,30/44, Maide, 5/5, İbrahim,14/18, Fussilet, 41/34; Nisa, 4/57)

V.-Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) bir çok hadislerinde imanın salih ameller işlemeyi gerektirdiğine dikkat çekmiştir. İman kalbin amelidir. Şu hadis bu hususu açıkça ifade etmektedir:

سُئِلَ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟

"Amellerin en üstünü hangisidir" diye soruldu. Hz. Peygamber(SAV),

1 Asr, 103/1-4

2 Taha, 20/75

3 Bakara, 20/25

4 Kalem, 68/4

”Allah ve Rasûlüne iman etmektir“ buyurdu”⁵

Peygamberimiz, iman ile amelin birbiriyle olan bağlantısını şöyle ifade etmiştir.

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا ، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ

Üç haslet vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar: Allah ve Resulünü, Allah ve Resulünden başka her şeyden fazla sevmek, Sevdiğin! Allah için sevmek, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra, tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmektir.”⁶ Peygamberimiz (a.s.), iman ve ahlak ilişkisine şöyle dikkatlerimizi çekmektedir:

الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ "

İman yetmiş (veya altmış) küsur şu'be) dir. En yükseği, "Allah'tan başka ilah yoktur" demek; en aşağısı ise, yoldan, eziyet veren şeyleri gidermektir. Utanmak da imanın bir şubesidir.”⁷

Sevgili Peygamberimiz salih amellerin bizimle birlikte ölüm ötesine de gideceğini, kabirden içeri yalnız iman ile birlikte salih amellerimizin gireceğini şöyle vurgulamaktadır:

يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ ، فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى مَعَهُ وَاحِدٌ ، يَتَّبِعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ ، فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ ، وَيَبْقَى عَمَلُهُ

“Ölüyü kabre kadar üç şey takip eder; ikisi geri döner ve biri onunla daima beraber olur. Ailesi, malı ve ameli onu kabre kadar takip eder, ailesi ve malı geri döner, geriye yalnızca onunla birlikte ameli kalır”⁸

Peygamberimiz (a.s.), en güzel ahlaka sahip idi. Onun tebliğ ettiği hak din kemale erdiği gibi güzel ahlak da onunla kemale ermiştir. O şöyle buyurmuştur:

5 Buhari, İman, 18, (I,12)

6 Buhari, İman, 15. (I,66)

7 Müslim, İman, 58 , (I, 63)

8 Buhari, Rikak, 42, (III, 193)

إِنَّمَا بُعِثْتُ لِكُمْ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ

“Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”⁹

Peygamberimiz (s.a.v.) ahlaka çok önem vermiş;

اللَّهُمَّ كَمَا أَحْسَنْتَ خَلْقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي

“Allah’ım! Yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlakı mı da güzel yap.”¹⁰

اللَّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ وَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَفِي سَيِّئِ الْأَعْمَالِ، وَسَيِّئِ الْأَخْلَاقِ لَا يَقِي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ.

“Allah’ım! Beni amellerin en iyisine ve ahlakın en iyisine ilet. Amel ve ahlakın en iyisine ancak sen hidâyet edebilirsin. Amellerin kötüsünden ve ahlakın kötüsünden beni koru. Amel ve ahlakın kötüsünden ancak sen koruyabilirsin.”¹¹

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّقَاقِ وَالنَّفَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ

“Allah’ım! Ayrılıktan, iki yüzlülükten ve ahlakın kötüsünden sana sığınırım.”¹² diye dua etmiştir. İnsanları ahlaklı olmaya çağırması ve;

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي بِمَجْلِسٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا

“Sizin bana en sevimli olanınız ve kıyamet gününde bana en yakın olanınız ahlakı en güzel olanınızdır”¹³

إِنَّ مِنْ أَخْيَرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا

“Sizin en hayırlınız ahlakı en güzel olanınızdır.”¹⁴

مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ

“Kıyamet gününde müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır hiç bir şey yoktur”¹⁵

9 Muvatta, Husnü'l-Huluk, 8, (II, 904)

10 Ahmed b. Hanbel, VI, 68, 155.

11 Nesai, İftitah, 16,(II,129)

12 Nesai, İstiaze, 21, (8,264)

13 Tirmizi, Birr,71, (IV,370)

14 Buhari, Edeb,38. (VII,85), Müslim, Fedail, 68, (II,1810); Tirmizi, Birr, 47 (IV,349)

15 Tirmizi, Birr, 62, (IV, 362)

VI- Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

Razi , Fahrüddîn, et-Tefsiru'l Kebir, XIV,34. Tahran, tarihsiz ayrıca bkz. Ömer Dumlu, Kur'an'da Salah Meselesi, s.44 vd. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Geniş bilgi için bkz. İsmail Karagöz, "Kur'an'da Salih Amel Kavramı, Salih ve Muslih İnsanların Özellikleri" Diyanet İlmî Dergi, s.60. XXXII, I/2. Ankara, 1997

İsmail Karagöz, Kur'an'a Göre İnsana Verilen Görev ve Değer, s. 218. Çelik Yay. İst. 1996. bk. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, III, 1740. Eser neşriyat, İstanbul,1971.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Ahlak maddesi : 2/1-4

Türkiye diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Amel maddesi : 3/13-20

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi İman maddesi : 22/212-

214